

riosní ukázalo se velmi účelným a k všeobecnému užívání vhodným v oboru potřeb nyní kolektivních, jako jest tomu při městském osvětlování, při městských drahách, při vodovodech, při veřejných lázních, při zařizování sadů, hřišť, zápasíšť, při budování vědeckých a uměleckých ústavů, knihoven, museí, galerií i všelikých veřejných budov k všeobecnému používání určených atd.

Luxus působil také k rozkvětu umění, ano i při vědeckém bádání, když původně třeba jen z okázalosti nebo z osobní marnivosti podporoval umělce i učence a dával podnět k uměleckému tvoření a k vědeckému bádání, nebo když třeba jen z touhy po společenském vyniknutí pobádal k humanitním skutkům.

Zajisté luxus zbohatlých jednotlivců, který chce vyniknouti bohatými odkazy a věnováním k účelům vědecké práce nebo pro umělecké snahy a díla nebo pro humanitní zařízení musí se při nynějším všeobecném a skoro výlučném shonu po materialním zisku a prospěchu považovati za projev všeho uznání hodný. Tím způsobem se projevující luxus bohatých lidí byl by i schopen zmírňovati sociální protivy mezi bohatými a nuznými, jak to trefně naznačil — (a od lidí bohatých také požaduje) — *Bernard Shaw*.

Podobně veliká a luxuriosní věnování na knihovny, na vysoké i jiné školy, na vědecké ústavy, umělecké galerie, musea — jsou dosti četná mezi americkými miliardáři. Zajisté jsou takové potřeby daleko lepším vynaložením bohatství nežli namnoze nesmyslné plýtvání prostředků na všeliké okázalosti a marnivé požitky, z kterých nemá lidstvo nebo široká společnost národní žádného patrnějšího prospěchu.

6. Ukojování a intenzity potřeb; etický a národohospodářský význam jejich.

Potřeby mají různou *intensitu* (naléhavost) a tím také nabývají různé důležitosti. Intenzita potřeb je podepřena nutností a důtklivostí úkoje a mění se zároveň v průběhu samého ukojování při různých stupních tohoto ukojování. Potřeby, od nichž závisí bytí nebo aspoň zdárný vývoj člověka jsou zajisté intenzivnější než potřeby poměrného pohodlí nebo potřeby pouze kulturní nebo snad přepychové. Ale když potřeby existenční byly již ukojeny, nebo když k úkoji jich je nazbyt všelikých prostředků, přicházejí na řadu potřeby pohodlí, kulturní, ano i přepychové. Mohou pak tyto zbytnější potřeby u jednotlivců, pro které obecně jinak intenzivnější potřeby jsou nadbytečné nebo až k přesycení ukojeny, nabývati zvláštní důležitosti i intenzity. Ctižádost a okázalost řadí jinak potřeby zbytné a méně intenzivní nad potřeby intenzivnější, jejichž plné ukojení pro jednotlivce je zabezpečeno. Tím se vysvětlí, že věcem a požitkům vzácným přikládá se často mnohem větší společenská váha nežli samým životním nezbytnostem.

Postupné ukojování potřeb obvyklými úkojnými prostředky zmenšuje jich intenzitu. Znázorniti to lze právě na potřebách nejintenzivnějších, od jichž ukojení závisí po případě až samo bytí člověko-

Pokud k ukojení hladu a žízně nedostává se potravy a nápojů, stupňují se tyto potřeby tak, že všechny jiné jsou nuceny jim ustupovati. Vyhladovělý a žízní strádající člověk dá přednost jistě nejobyčejnějším pokrmům a nápojům málo vzácným proti všelikým jiným požitkům, pokud by se nemohl dostatečně nasytiti nebo napojiti, pokud by trpěti musil šíravý hlad nebo palčivou žízeň.

Ale postupným ukojováním hladu a žízně ubývá žádoucnosti jídel a nápojů a přicházejí na řadu už jiné, zbytnější potřeby, nebo požitkové potřeby ukojované vzácnějšími prostředky (vybranými jídly a nápoji). Ba z přesycení nebo z přepití vzniká tělesná nevolnost a dočasné nechutenství. Intensita těchto životních potřeb hojností úkoje může tedy úplně pominouti, ba zvrhá se v přímý odpor, může býti *negativní*. Proto člověk, který se nasytí, nebo když v každé chvíli může míti nadbytek obvyklých jídel, nemá zvláštní touhy po obyčejné potravě; u něho potřeba jídla bývá velmi málo intenzivní, nanejvýše se projevuje v usilování o jídla vybraná, vzácnější, kterých nemívá zrovna nadbytek. — Za to přicházejí vedle jídel a nápojů i jiných nezbytností životních, o které je v nadbytku postaráno, na řadu potřeby jinak méně intenzivní, na př. potřeba pěkného šatstva, krásného bytu, požitků uměleckých a kulturních, konečně se to stupňuje až na všeliký přepych a přímé plýtvání a mrhání úkojnými prostředky.

Možno tedy všeobecně říci s jistou oprávněností, že postupným ukojováním potřeby *pravidelně* své intenzity pozbývají. Ale to jistě zase *neplatí naporád o všech potřebách*. Jednotlivé četné potřeby jistými stupni úkoje se zrovna sesilují, jak také to zřetelně vyslovuje francouzské přísloví: „L'appétit vient en mangeant“; jiné potřeby opět právě možným hojným ukojováním nabývají až chorobné intenzity. Tak lakomec chce se bohatství tím více, čím více ho nashromáždil; příliš horliví sběratelé tím více vynakládají na doplnění svých pokladů, čím větší zásoby jich už mají; pijáci lihových nápojů, kuřáci opia a jiní lidé podobnými naruživostmi zatíženi tím žíznivěji touží a dychtí po svých obvyklých požitcích, čím více se jimi přesycovali. A to platí o naruživostech také nehmotných požitků, jako o naruživých hráčích, o sportech, o marnivosti, o okázalém luxu a chorobné ctižádostivosti atd. — Ale zjevy této intenzivnosti rostoucí s postupným ukojováním bývají přece méně časté. Pravidelně přece ubývá intenzity potřeb těch, které už z části byly ukojovány. Veliká část stupňované intenzity potřeb při hojnějším jich ukojování bývá také zřejmě povážlivého neb i chorobného rázu.

Intensita jednotlivcových potřeb nezávisí prostě vždy od jeho vlastního individuálního citění a snažení. Člověk osamělý by vůbec mnohých potřeb ani neměl a zajisté by zcela jinakou naléhavostí u něho se projevovaly, nežli když jest nucen ukojovati je ve styku s lidmi ostatními, když přísluší k jakékoli třídě nebo kterémukoli stavu. Stupnice intenzit pro potřeby člověka, kterého bychom si mohli představit úplně vyňatého ze společenských vztahů — (jakým na př. byl mládeži vyličován *Robinson Crusoe*), — vyvíjela by se zcela odchylně od stupnice potřeb člověka podléhajícího mnohotvárným svazkům a vlivům společenským. Příkazy společenské bývají pro naléhavost potřeb pravidelně tak rozhodujícími, že jednotlivec se jim po

většinou vymknouti nemůže, a jim se úplně podvoluje také na úkor vlastního pohodlí nebo zdu, ano nezřídka na zřejmou újmu svého živobytí nebo živobytí svých příslušníků.

To se pozoruje ve všech různých společenských vrstvách. Jisté požadavky společenské slušnosti a stavovského příslušenství *mohou předcházeti nejnaléhavějším potřebám, až potřebám individuálně existenčním*. Příslušník určité třídy, určitého povolání je nucen nezřídka ukojovati potřeby pouhého pohodlí nebo potřeby kulturní neb i potřeby pouhých vrtochů diktovaných mu společenským prostředím, pro které neměl by jinak ani vlastního osobního zájmu ani záliby.

Společenské požadavky mohou býti až na úkor mnohých opravdu nejnaléhavějších a existenčních potřeb, jichž neukojení jednotlivci působí rozpaky, nesnáze ano i útrapy tělesné a duševní, nebo poškozuje třebas i jeho zdraví a ohrožuje život vlastní i životy jemu nejbližších lidí. Požadavky vrtošivé mody nebo stavovské i třídní nároky, příkazy slušného vystupování na veřejnosti nutí méně zámožné lidi, kteří se jim *nedovedou nebo nesmějí vzepřítí*, aby trpěli hlad i různé citelné újmy na svém zdraví i na svém budoucím blahobytu.*)

Jest z toho patrné, že o intenzitě potřeb není rozhodováno pouhým vlastním rozpoložením myslí jednotlivcovy, nýbrž že na ni má velmi značný i důrazný vliv celé sociální prostředí, v němž jednatel jest nucen žíti, a jemuž se *chce nebo musí* přizpůsobiti. Nemohou tedy psychologické rozvahy o jednotlivcových hnutích vnitřních rozhodovati pro náležité třídění intenzity potřeb.

Intensita potřeb, které *současně* se mají ukojovati, nebo pro které z nich se má jednatel sám volně rozhodovati, dala by se snad i nějak kvantitativně měřiti, že by se našla jistá stupnice jejich, od nejnaléhavějších k méně naléhavým a konečně k úplně zbytným neb i lhostejným. Ale tato stupnice není snadno kvantitativně měřitelná ani není ponechána čistě individuálnímu posuzování a zvláště ne samostatnému jednatelcovu rozhodování, vlivy sociální při jejím

*) Na př. lidé takoví trpívají nedostatečnými byty, nemohou si dopřáti náležitého ošetření za případných nemocí, předlužují se i vrhají jsou do nejtrapnějších hmotných tísní, ano někdy puzení jsou, aby užili prostředků společensky nepřipustných, nedovolených neb i zločinných atd. Úředník nezámožný nebo jiný chudší příslušník liberálních povolání musí sebe i svou rodinu nákladněji šatit i jinak na veřejnosti se ukazovati se značnějšími prostředky nežli na které stačí jeho důchod. Utrhuje tedy sobě i své rodině na stravě, nemůže nemocným členům rodiny dopřáti náležitého ošetření, rekonvalescentům nutného zotavení, nemůže ani věnovati náležitého nákladu na výchování svých dětí. Při tom časté bývají případy, že lidé takoví upadají do rukou lichvářům. Kdyby člověk z těchto tříd *dovedl nebo směl omeziti* ony reprezentační potřeby, které společensky jsou od něho vymáhány, mohl by často nejen sám své subjektivně jisté intenzivnější potřeby snáze ukojiti, i své rodině lepšího zaopatření dopřáti.

Mnohé dámy bez velikých hmotných prostředků zadlužují se, aby mohly vyhověti požadavkům mody a dovedou při tom co nejcitelněji strádati, neukojivše nejzbytnějších potřeb životních, i mohou tato strádání ukládati také ostatním členům své rodiny.

Tak zvláště jisté stavy a povolání nesmějí ani ukázati ani dáti tušiti skrovnost svých prostředků. Šlechta i jiné společensky vynikající třídy musí se oddávati jistému přepychu i když na to nemají prostředků. Podobně se žádá jistý společensky vynikající způsob živobytí u důstojníků, vyšších úředníků atd.

tvoreni jsou podle podanych rozboru a prikladu nesporna a velmi casto mocnejsi nezli individualni zajem.

Ale jakmile se *nejedna o potreby pouze soucasne* u tehoz individua, selhava take *pri temz jednotlivci* jakekoli spolehlive a nepochybné seradeni do urcite stupnice. Konkuruji-li na pr. soucasné potreby s budoucimi, bude jejich radeni již velmi nestejnomerne pri ruznych osobach.

Lehkomyslni lidi budou přítomné potreby přeceňovati a budouci podceňovati. (Někdo nedoveđe si ani při omezených prostředcích odepriti pamlsk nebo ukojeni jakékoli jiné nedulezité i nenalehavé potreby, ačkoli by mohl vědēti, že brzy následkem toho bude trpēti těžké újmy, že snad bude i hladověti nebo jinakými nedostatky tělesnými bude postižen; koupí si — v létē na pr. — nějaký libivý předmēt zcela zbytečný a nebude se moci za to v zimē ani teple ošatiti atd.).

Naopak zase lidi úzkostliví budou snāseti všeliké újmy ze strachu, aby v budoucnosti snad nebyli stizeni nedostatkem, ačkoli by jich prostředky stačily i na slušné ukojeni potreb jak soucasných tak i přistich. To nejnāpadněji se jeví u lakomcū, kteří ze samých obav o budoucnost nedospēji nikdy k řādnému ukojování svých potreb vūbec, ano i potreb takových, které jsou po pripadē nezbytny nebo se vymāhaji příkazy jinak všeobecné a přímé společenské slušnosti a jejichž ukojeni by jim bylo jistē snadné podle úkojných prostředků, kterými vládnou. (Ovšem lakomost jest často chorobnou potrebou strādati úkojnē prostředky nebo možnosti jich opatření — [totiž shromāždovati peníze a jmēni] — tím úsilovněji, čím větší zásobu jich mají. Bývá to často záliba podobná jiným zálibām sběratelským.)

Naprosto však selhava a nedā se nijak ustanoviti jakakoli i jen přibližná stupnice nalēhavosti potreb navzajem u dvou ruzných jedincū (individui). Potreby jako projevy vůle jsou vniternē duševní stavy čistē osobního rázu a nedaji se u ruzných lidi navzajem nijak ani srovnāvati ani měriti.

Tedy nelze najiti nijakým způsobem společnou míru pro intensitu potreb dvou ruzných lidi; ba *tē míry není ani pro potreby teže osoby*, jedná-li se o *ruzná období časová* (potreb soucasných a přistich). Rovněž intensita potreb soucasných u tehoz jednotlivce není určována pouze vlastním duševním stavem jeho, nýbrž zároveň prērūzným působením i nátlakem sociálním.

Z těchto důvodū bylo by zbytečno a prací *neploдную pro národní hospodārství*, které především stopuje pouze *sociální vztahy* hmotného ukojování potreb, zabývati se rozboru o intensitē potreb u jednotlivce osamēlého. Z abstrakci toho druhu chtiti snad vyvozovati základni poznatky pro vzajemné intensity potreb v ruzných sociálních skupinách nejširšího rozsahu musilo by nezbytnē ztroskotati. Na pr. nelze podobnými rozboru najiti vzajemné míry pro intensity prērūzných potreb v mezich jednotlivých státū nebo celého světa, jak se jeví na mezinārodních světových trzich zboží nebo za jiných příležitosti v mezinārodních hmotných vzajemných stycich nesčíslných jednotlivcū. Takových psychologických úvah a abstrakci o izolovaných jednotlivcích nedā se nijak s úspěchem pouziti pro vy-

světlení mnohotvárných styků všech lidí spojených a súčasněných převelmi spletitými státními i mezistátními svazky při ukojování potřeb hmotným způsobem.*)

*) O intenzitě potřeb a o jejich obtížné, po případě nemožné směrnosti velmi názorně poučuje dílo dra Fr. Čuhela: „Zur Lehre von den Bedürfnissen. — Theoretische Untersuchungen über das Grenzgebiet der Ökonomik und der Psychologie.“ (Také z toho výtahy ve Sborníku věd právních a státních.) V VI. kapitole (str. 173 až 216) poznává se, jaké značné obtíže vnikají už při měření intenzit současných potřeb u téhož jednotlivce a jak prakticky zcela by ztroskotati musil pokus o měření intenzit potřeb v různých dobách u téže osoby, nebo snad u různých jednotlivců.

Uvah o intenzitě individuálních potřeb snažila se t. zv. „psychologická“ škola využítkovati k vysvětlování národohospodářské hodnoty. Zejména dlužno poukázati k teorii t. zv. „mezného užtku“ („final degree of utility“ „terminal or marginal utility“ podle názvosloví, kterého použil Jevons). Vídeňská škola jej zove „hraničním užtkem“ „Grenznutzen“. (U nejstaršího původce této myšlenky Walrasa mluví se o „intenzitě du dernier besoin satisfait“, o intenzitě „poslední ukojené potřeby“.)

Pokusy vykládati hodnotu úkojí lidských z psychologických úvalu o síle potřeb jednotlivcových dlužno odmítnouti zásadně, jelikož národohospodářská hodnota není vůbec individuálním dilem, nýbrž lze ji toliko ze společenských styků vyložit, jak o tom bude později řeč. Ale ani u jednotlivců nelze s pojmen. „mezního užtku“ dospěti k podstatnému vyjasnění (národohospodářsky hostejně) hodnoty individuální, která ovšem od hodnoty národohospodářské se naprosto i podstatně liší.

Mezním užtkem jistého statku rozuměl Walras (a po něm i ostatní jeho následovníci) užitek vyplývající jednotlivci z onoho množství dělitelného stejnorodého statku, které by postacilo ještě až na nejméně důležitou potřebu (nejméně intenzivní) ze všech potřeb, jež by onim množstvím jednotlivce ukojil.

Na př. budíž množství určitého statku dáno veličinou x a toto množství statku at stačí postupně na ukojení současných potřeb p_1, p_2, p_3, \dots až p_{n-1}, p_n , z nichž p_n by mělo nejmenší intenzitu. Kdyby na ukojení této poslední, nejméně důležité potřeby p_n se spotřebovalo z onoho celého množství statku částice A_x , mělo by celé množství statku x takovou důležitost, jakou by měla neukojená potřeba p_n při ztrátě poslední jeho částice A_x . Tedy částice A_x ukojující nejméně důležitou potřebu p_n , jest mírou důležitosti pro celé množství statku x ; neboť její ztrátou by nedošlo k ukojení potřeby p_n , kdežto zbývající množstvím $x - A_x$ by se ještě ukojily důležitější (intenzivnější) potřeby $p_1, p_2, p_3, \dots, p_{n-1}$. Nutno tedy poslední částici statku A_x přikládati takový dosah, jaký má potřeba p_n (intenzita její), která jest na ono množství statku A_x odkázána a která by ztrátou jeho zůstala neukojena. Jest tedy intenzita poslední potřeby, na jejíž ukojení stačí poslední množství statku A_x („intenzitě du dernier besoin satisfait“), mírou pro význam celého množství statku x . (Statek stejnorodý totiž musí míti takovou hodnotu, jakou má jednotlivá část jeho násobená poměrným číslem vyjadřujícím, kolikrát jest část ta obsažena v celku statku.)

Drastický jest k tomu příklad, jež uvádí K. Menger ve svých „Grundsätze der Volkswirtschaft“ (str. 100—103), jak Robinson (osamělý jednatel) by měřil asi hodnotu pitné i užtkové vody podle různého množství jejího: „Robinson, der 20 Maß täglich benötigt um das Leben zu erhalten (für sich und seine Tiere), 40 Maß zur Erhaltung seiner Gesundheit, 20 um weiterer Nahrungsgenüsse willen, 10 für Blumen u. s. w. . . ; wenn er 90 Maß hat, so sind sie ihm soviel wert wie die Blumen, wenn er 80 besitzt, so wie weitere reichlichere Nahrung, wenn 60, soviel wie Gesundheit, wenn 20, so wie Leben.“ [„Robinson, který 20 mázu denně potřebuje, aby živobytí zachoval (sobě i svým zvířatům), 40 mázu k udržení svého zdraví, 20 k dalším požitkům výživným, 10 pro květiny atd. . . ; jestliže má 90 mázu, mají proň tolik hodnoty jako květiny, má-li 80 mázu, značí tolik jako hojnější potrava, jestliže má 60, tolik jako zdraví, má-li jich 20, jsou mu tolik jako život.“]

Tedy čím méně intenzivní individuální potřeba lze ukojiti daným množstvím statků, tím má statek ten hodnotu (význam) menší, čím intenzivnější potřeby by se ztrátou jistého množství neukojily, tím by (ztenčené) množství jeho bylo významnější.

Podle toho velké zásoby zboží podnikatelova, které přesahují ukojení jakékoli — i nejmenší — jeho potřeby individuální, a kterého je ohromný nadbytek pro

Hmotné ukojování potřeb jest předmětem národního hospodářství jen potud, pokud se při nich vyšetřují sociální vztahy vzhledem k zásadě, docílití nejvyšších účinků co možná nejmenšími prostředky, tedy pokud se jedná v tomto určitém směru o *princip nejlepšího využití* (neplýtvání) energie ať lidské nebo přírodní pro jakékoli *hmotné* opatření lidí.

Ale o potřebách nemusí se uvažovati pouze s tohoto hmotného stanoviska. Jest možno na př. na ukojování potřeb hleděti také se stanoviska *morálního* nebo *etického*. Toto stanovisko není však a nemůže býti pro národní hospodářství *rozhodujícím*, ačkoli *nemusí nikterak býti ani nebývá vždy lhostejným!* Ukojování jistých potřeb neb i míra tohoto ukojování jistě má nepopíratelné vztahy k morálce (nebo k etice) jak společenské, tak také individuální. Mohou býti za jisté úkoje potřeb dovolené i nedovolené, nebo jsou v tom směru také potřeby mravně lhostejné (irelevantní). Dle toho rozeznávají se dají úkoje buď mravem přikazované nebo mravně (morálně) *nezávadné* nebo *mravně závadné* a zakazované nebo konečně *mravně zcela lhostejné*. Ale nejen potřeby samy, nýbrž i míra jejich úkojů může míti podobné vztahy k mravnosti (střídmé užívání mravně přípustné proti nemírným a tím škodlivým a nemravným požitkům).

Samy o sobě vztahy morální tedy nemohou býti předmětem badání národohospodářského. Ano, naopak vidíme, že na př. úkoje prospěšné a mravně nezávadné jsou namnoze národním hospodářství zcela lhostejny a bývají nevšímány (voda pitná v neomezeném množství jako úkojný prostředek zůstává pravidelně nepovšimnuta se stanoviska národohospodářského), kdežto úkoje, jichž nemírné požívání jest závadné, škodlivé, ano mravnosti se přičí (nápoje alkoholické: víno, pivo, kořalka) mohou býti pro národní hospodářství velmi důležitými a pozoruhodnými i hodnotnými úkojnými prostředky.

Že jisté úkoje mravnosti se přičí nebo že jsou málo doporučení hodny, to není dostatečnou příčinou, aby byly z národního hospodářství vylučovány. Ovšem ani pro národní hospodářství etické zřetele nemohou býti zcela lhostejny, pouze nesmějí býti tak bez výhrady přijímány, že by národní hospodářství posuzovalo je prostě toliko dle zásad etických. Národní hospodářství vyšetřuje toliko faktické sociální vztahy hmotného ukojování potřeb, při kterém se mohou vyskytovat i ovšem i vyskytují se ukojování eticky závadná, která pouze pro tuto svou závadnost morální nemohou býti v národním hospodářství.

jakékoli podnikatelovy vlastní potřeby, *neměly by pro podnikatele individuální hodnoty žádné*. Pro toho však, který by na statek ten byl odkázán, takže by bez něho nemohl ukojiti velmi intenzivní potřeby, měl by statek ten význam velmi značný. Tedy podnikatelova individuální hodnota statku je $h_p = 0$, kdežto konsumentova $h_k = a$, jest veličinou určité velikosti, různící se podle intenzity potřeb, jichž ukojení jest naň odkázáno. Jest patrné, že od a až k 0 jest nekonečná řada veličin h , z kterých nelze seznati, jak se v daných poměrech pro jistou společnost na určitém místě i v jistém okamžiku časovém ty hodnoty ustalují. Patrné tento *individuální mezní užitek nič nedovede vysvětliti vzhledem k užítku a upotřebení statku v určitém společenském celku*.

Ale také vzhledem k osamělému jednotlivci bychom narazili na nepřekonatelné potíže, kdybychom mezní užitek jakéhokoli statku chtěli měřiti intenzitou buď potřeb současných nebo budoucích. Tu je právě nutno si uvědomiti *subjektivnost a nesměrnost* podobných stavů duševních.

opomíjena, jelikož by tím vyšetřování ta byla kusá a nepřiléhavá. Tedy také ukojování mravně závadných potřeb nebo mravně povážlivé úkojné prostředky jsou stejně předmětem národohospodářského badání jako úkoje mravně nezávadné nebo mravně příkazované.

Potřeby škodlivé nebo mravně závadné zajisté ani s národohospodářského stanoviska schvalovati nelze, třebaš jich nemožno pominouti, pokud skutečně se ve společnostech lidských vyskytují a ukojují. Společnosti lidské mohou při tom důtklivě býti upozorňovány, aby takovým potřebám všemožně hleděly čeliti, aby jich rozšiřování rozhodně se bránily a je po případě také horlivě potlačovaly. Ale pokud takové nikoli bezvadné potřeby se skutečně ukájejí, pokud různé prostředky k jejich úkoji určené docházejí jakéhokoliv společenského uznání, patří ukojování jejich a jich úkojné prostředky stejně do národního hospodářství jako jiné potřeby mravně lhostejné nebo mravně nezávadné nebo i mravně příkazované. Ostatně o tom praktické zřetele už nepochybně rozhodly.

Mnohé úkoje mravnosti se přičící docházejí zrovna vysokého společenského uznání, jak na př. svědčí pro to ceny různého zboží velmi škodlivého nebo lidské výkony závadné, povážlivé nebo přímo nemravné. (Na příklad veliké hodnoty vynakládané lidstvem na výrobu a přípravu alkoholických nápojů, které poměrně vysoce se cení, ačkoliv podporují opilství; nebo hmotná různá dráždiva jiná, jako opium, tabák, i jiné požitky, škodící zdraví a ochromující činnosti lidské, pokud se jich nemírně užívá; nebo prostituční výtědky a nemravné všeliké jiné společenské škodliviny podněcující buď různé naruživosti a neřesti lidské nebo přímo pomahající ničiti prospěšné statky ano i samy životy lidské.) Sluší sice litovati podobných poblouzení společenských, ale nelze jich přece nedbati, a pomíjeti jakoby jich nebylo, ani není možno neviděti toho, že jsou opravdivě se vyskytujícími potřebami, jichž hmotné ukojování společensky se všeobecně připouští a určité nepopíratelné společenské důležitosti (hodnoty) nabylo.

Ukojování potřeb může se arci dít také zcela nehmotným způsobem. Clověk má kromě potřeb hmotných také velmi různé potřeby nehmotného rázu: potřeby estetické (kochati se krásami přírodními nebo jinými), potřeby řešiti záhady myšlenkové, z čehož vznikají potřeby badání vědeckého nebo potřeby vzrušení náboženského; dále potřeby svou životní energii uplatňovati různými cviky, sporty a jinými projevy životní energie, potřeby pečovati o vlastní zdraví různými vlastními tělesnými výkony, potřebu vyhledávati družné styky s ostatními lidmi (baviti se atd.). Všecky tyto potřeby lze ukojovati nehmotně, nebo hmotně sice, ale čistě individuálně (povzbuzovati vzrušení náboženské vnitřními úvahami nebo vroucí modlitbou, řešiti vědecké záhady úsilovným badáním a přemýšlením, oddávati se pozorování a užívání různých krás přírodních, pečovati o své zdraví procházkami a různými tělesnými cviky, vyhledávati zcela nehmotné společenství s ostatními lidmi).

Ale již v úvodu bylo k tomu poukázáno, že tyto úkoje nutno považovati za hmotné, jakmile vůbec se odměřují a navzájem srovnávají smyslnými hmotnými prostředky. Tedy vědecké práce a pojednání měřené na tiskové archy, různé práce duševního rázu vy-

jadřované dobou pracovní, dobou služební, hodinami vyučovacími i přednáškovými, pomoc právní a lékařskou honorovanou peněžitě podle jejího trvání nebo dle periodicky opakovaných výkonů — (podle počtu stání při procesech nebo podle ordinací a visit lékařských) — obřady církevní udělované za poplatky (štolu), jednotlivá představení poučná nebo zábavná za vstupné atd., nutno podle pojmů zde vytčených považovati za úkoje hmotné a stávají se tím po případě předmětem národního hospodářství.

Také k ukojování podobných potřeb čistě nehmotného rázu a jinak zcela individuálních a oboru národního hospodářství se vymykajících, mohou tedy vznikati aspoň společenská zařízení, která jsou již úplně povahy národohospodářské. Příklady pro to mohou býti uvedeny: k usnadnění tělesných cvičení zařizované spolkové i veřejné tělocvičny, pro sporty a hry zřízená závodiště a hřiště, pro cestování spolkové turistické chaty nebo veřejná zařízení pro podporu návštěvy cizinců; pro náboženské potřeby všeliká církevní bohoslužba materiálními prostředky vydržovaná (kostely, farní budovy, placení kněží soukromými i veřejnými příspěvky, hřbitovy, obřadní náčiní a j.); dále sdružení badatelská hmotně všelijak podporovaná, jednoty muzejní a sběratelské, spolky okrašlovací atd.

7. Úkojně prostředky. — Statky volné a hospodářské. — Tak zvané jmění národní. — Kapitál.

Lidské potřeby ukojují se různými přírodními energiemi nebo působením lidským nebo věcmi hmotnými, jichž nabylo se energiemi buď přírodními nebo lidskými.

Jednotlivé přírodní energie nebo věci jimi získané za spolupůsobení lidského, ale i jiné hmotné věci, pokud se jich lidé zmocňují a mohou jich používat k jakémukoli ukojení svých potřeb, zoveme *statky*. Tak jsou potraviny statkem pro svůj obsah energií — (kalorická energie jich se mění po zažití v motorické energie nebo v teplo animální); podobně jsou statky šatstvo a látky k zhotovování jeho způsobilé, obydlí a nábytek, zbraně a jiná zařízení na ochranu lidskou, svítiva a všeliké přírodní energie a přírodní bohatství způsobilé k nabývání nebo k vhodné úpravě jiných statků (na př. doly uhelné, ložiska rud kovových, přírodní zásoby vzácných zemin, petrolejová zřídla, prameny vod léčivých, energie různých vodních toků i rozmanité jiné zdroje přírodní, pokud se jich potřebuje k účelům lidským).

Za statky dále dlužno považovati také všechna lidská díla i zařízení upravená tak, že se jimi přímo nebo prostředně ukojují potřeby lidské, nebo že ukojování jejich se připravuje a usnadňuje. Tedy statky jsou také obdělávané pozemky plodné všeho druhu, přirozené i umělé komunikace po suchu i po vodě, a různá všeliká podnikatelská zařízení. Ale statkem stávají se i určité přednosti přírodní, pokud lze se jich k lidským ukojovacím účelům jakkoli zmocnit nebo jich využítovati k lidskému prospěchu. Na př. jsou statky klimatické přednosti jednotlivých krajín vhodné, aby se založily stanice pro zotavení a ozdravení lidí, nebo krásy přírodní vybízející,